

IJSSELMEEER

BERICHTEN

Nieuws en informatie
over de bescherming van
het IJsselmeergebied

VOORJAAR
2020

OVERHEID BEMOEILIJKT VERZET VAN BURGERS

EVA VRIEND PORTRETTEERT WEERBARE VISSERS

WATERSPORT WANHOPIG OVER WATERPLANTEN

ACHTEROEVERS INNOVATIEF WATERBEHEERCONCEPT

Gelukkig hebben wij het IJsselmeergebied nog!

COLOFON

IJsselmeervereniging
Opgericht in maart 1972

Postadres, ledenadministratie en website:

Jachthavenstraat 24,
8603 CJ Sneek

Telefoon: 06 51075103
Email: info@ijsselmeervereniging.nl
www.ijselmeervereniging.nl

Lidmaatschap:

Het lidmaatschap kost €25,- en gaat u aan voor 1 jaar en opzeggen kan alleen schriftelijk uiterlijk 1 maand voor het einde van het kalenderjaar.

Kamer van Koophandel:
40624019
rekeningnummer bij de Rabobank:
IBAN: NL57RABO0138365164
De IJsselmeervereniging is door de belastingdienst erkend als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI-status)

Nummer: 2020 nr.1
ISSN: 1571-9448

Redactie:

Frans de Nooij (hoofdredacteur)
Angèle Steentjes, bladmanager
Jan Bolling, Willem Goudswaard,
Jeroen Determan, Kees Schouten, Auke Wouda,
Barbara van Beijma.

Eindredactie:

Angèle Steentjes en Jan Verberne

Foto's en afbeeldingen:

Jeroen Determan (coverfoto),
Jan Bolling, Angèle Steentjes,
Martijn de Jonge, Kees Schouten,
Jelle Doef, Paul Broekhuizen,
Jeroen Determan, Wiens van Asselt, Ramon van Flymen,
Willem Goudswaard.

Van alle foto's en afbeeldingen is zo goed mogelijk de herkomst gezocht. Als dat niet helemaal is gelukt bij voorbaat excuses hiervoor.

Met medewerking van:

Soemini Kasanmoentalib, Benno van Tilburg, Rini Kikkert

Productie:

Twin Media B.V., Culemborg,
Joke Boer

Inhoud

Van de voorzitter
Benno van Tilburg

Acties van de vereniging
Enkhuizerzand, Nij Hiddum-Houw,
Smals en meer

Slechte plannen of slechte communicatie?
Burgers in conflict met de overheid
over plannen rond IJsselmeer

Eva Vriend
'Eens ging de zee hier tekeer'
Een portret van weerbaarheid van
vissersgemeenschappen

3 **Watersport zit met handen in het wier** **18**
Onstuimige groei waterplanten
wordt aangepakt

4 **Innovatieve versterking Friese IJsselmeerkust** **23**
17 miljoen voor kustversterking
voor de natuur

7 **Luzette Kroon:** **26**
'Samenwerken met bewoners
belangrijk bij dijkversterking'

14 **Achteroevers in het IJsselmeergebied** **28**
Innovatieve manier van waterberging

Edam – dubbel rood! **32**
Haven gesloten vanwege corona

Voorwoord van de voorzitter

Op de coverfoto van deze editie valt te zien dat je ook in de anderhalvemetersamenleving nog van het IJsselmeer kunt genieten. Het coronavirus heeft de hele wereld op zijn kop gezet. We schrijven nu eind april en het ziet ernaar uit dat de genomen maatregelen en gevolgen nog wel enige tijd zullen duren. Hopelijk is deze mondiale 'wake up call' wel eentje die ervoor zal zorgen dat het besef en de noodzaak doordringen om zaken voor de wereld zoals het klimaat en de zorg voor onze planeet en zijn bewoners drastisch aan te passen. De IJsselmeervereniging zal onverminderd haar steentje blijven bijdragen om ervoor te zorgen dat er goed voor ons landschap wordt gezorgd, juist ook in de anderhalvemetersamenleving.

Helaas moesten we dus als bestuur onze jaarlijkse ALV gepland op 28 maart cancelen en overhevelen naar volgend jaar. Het werk van ons bestuur en de vele vrijwilligers gaat ondertussen gewoon door met behulp van de moderne media.

'IJSELMEERVERENIGING ESSENTIEEL VOOR NEDERLAND JUIST IN POST-CORONA TIJDPERK'

Dat blijkt ook weer uit dit nummer van onze IJsselmeerberichten. Tal van onderwerpen komen aan bod die er voor ons toe doen. We schenken aandacht aan het feit dat het steeds lastiger is je tegen overheidsbesluiten te verzetten als burger, we bespreken de groei van waterplanten en tonen een innovatieve schets van een waterplanten-maaiboot.

We hebben twee telefonische interviews afgenomen. In het gesprek met Eva Vriend over haar boek *Eens ging de zee hier tekeer* komt de mooie band naar voren tussen onze vereniging en de vissers. Eva Vriend zegt: 'Vissen is een manier van leven die nauw vervlochten is met een sociaal netwerk van familie en een gemeenschap. De houding van de natuurorganisaties is soms te vijandig en dat heeft de vissers wantrouwend gemaakt.'

Zij geeft als tip dat wij moeten stoppen met praten met een opgeheven vinger, maar dat we ons meer in moeten zetten als collega's die net als zij het beste met de zee en het IJsselmeer voor hebben, alleen vanuit een andere achtergrond.

Dijkgraaf Luzette Kroon verruilde in februari haar burge-meesterschap van Waterland voor de functie van dijkgraaf van Wetterskip Fryslân. Ook zij meldde telefonisch deze maand dat het ook voor haar nu als dijkgraaf van essentieel belang is dat het gewone werk doorgaat: 'Gemalen moeten blijven draaien, het onderhoud van dijken moet doorgaan en het afvalwater moet toch worden gezuiverd. De buitendienst blijft dus gewoon aan het werk onder de voorwaarden van het RIVM.'

Ik hoop dat deze editie van IJsselmeerberichten de lezer weer *ter leeringh ende vermaack* zal zijn in deze barre tijden, maar weet dat de IJsselmeervereniging pal staat voor de goede zaak. Dat deden we al in de pre-coronatijd, gedurende de coronacrisis en zeker ook in het Nederland post corona.

Veel leesplezier!

Benno van Tilburg

Actuele ontwikkelingen

De Zuyderzeedijk verliest
zijn monumentale vorm

De vlag halfstok
vanwege de uitspraak
van de Raad van State.

Versterking Markermeerdijken gaat door

De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft op 22 april 2020 uitspraak gedaan in de beroepen die de IJsselmeervereniging, de stichting Zuyderzeedijk en omwonenden hebben ingesteld tegen het plan voor de versterking van de Markermeerdijk tussen Amsterdam en Hoorn, een stuk van ruim 30 kilometer.

De beroepen waren onder andere ingesteld omdat de noodzaak van de versterking werd betwijfeld en de wijze van versterking de monumentale cultuurhistorische dijk en de natuur te veel aantast.

De Raad van State heeft alle argumenten tegen deze dijkversterking naar de prullenbak verwezen en vindt

dat de dijkversterking op de voorgestelde manier mag doorgaan. Zo komt er in het Hoornse Hop een zandige oeverdijk voor de historische dijk te liggen en wordt op de rest van het traject de cultuurhistorische Markermeerdijk vrijwel overal aan de binnen- of buitenkant uitgebreid.

De IJsselmeervereniging is, met de stichting Zuyderzeedijk en omwonenden, zeer teleurgesteld door deze uitspraak, maar de mogelijkheden om dit tegen te houden of te veranderen zijn nu uitgeput. De dijkversterking, die al begonnen is, kan dus ongewijzigd doorgaan. Naar verwachting zal dit in 2022 of 2023 worden afgerond.

Windenergie en Windpark Nij Hiddum-Houw

Het plan van de provincie Fryslân om negen 180 meter hoge windmolens aan de Friese kant van de Afsluitdijk te plaatsen mag van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State doorgaan.

De IJsselmeervereniging had hier samen met de Waddenvereniging beroep tegen ingesteld. De Raad van State vond in de uitspraak van eind januari de negatieve effecten op het landschap en de natuur niet van dien aard dat het niet door zou mogen gaan.

Met het doorgaan van dit windpark zijn de mogelijkheden voor windenergie rond het IJsselmeer wel uitgeput, vindt de IJsselmeervereniging. Het IJsselmeer zal over enkele jaren omgeven zijn met windparken: Wieringermeer, Fryslân, Nij Hiddum-Houw, Noordoostpolder en Blauw (Flevoland). De windparken Noordoostpolder staan er al enkele jaren. De overige parken zijn in aanleg of in ontwikkeling. Gelukkig zijn er geen plannen om ook langs de Houtribdijk een windpark aan te leggen.

Galgeriet Monnickendam

In oktober 2019 heeft de gemeenteraad van de gemeente Waterland ingestemd met het plan voor de bebouwing van het gebied Galgeriet in Monnickendam. In de beide vorige nummers van IJsselmeerberichten is aandacht aan dit plan besteed.

Ondanks de bezwaren tegen dit plan, dat de aanblik vanaf de Gouwzee van het oude Zuiderzeestadje ernstig aantast, heeft de IJsselmeervereniging ervan afgezien om hier beroep bij de Raad van State tegen in te stellen. De belangrijkste redenen hiervoor waren de toezegging van de gemeente om het aantal bouwlagen te verminderen en de beslissing van de vereniging Oud Monnickendam om het verzet tegen dit plan op te geven.

Raad van State behandelt nog niet het beroep van Smals vanwege het coronavirus.

Zandwinning Smals

Als lezer van IJsselmeerberichten verwacht u nieuws over de zandwinning in het IJsselmeer vlak voor de kust van Gaasterland.

Het tegenhouden van dit plan door de gemeenteraad van De Fryske Marren was het grote succes van de bewoners van Gaasterland en natuurorganisaties, zoals de IJsselmeervereniging. Zoals gemeld in het vorige nummer heeft Smals tegen dat besluit beroep ingesteld bij de Raad van State en hebben de omwonenden en natuurorganisaties zich als derde belanghebbenden in die procedure gevoegd. Het is zeker dat de Raad van State het beroep van Smals op een zitting zal gaan behandelen, maar het is zeer onzeker wanneer dat zal gebeuren. Die onzekerheid is door de ontwikkelingen rond het coronavirus alleen maar groter geworden, omdat ook de Raad van State net als alle andere rechters zo min mogelijk zitting houdt. Het is zelfs de vraag of er dit jaar (2020) nog wel een zitting zal komen hierover. Voor het IJsselmeer is dat alleen maar gunstig: Smals kan niets doen. Via onze website en de nieuwsbrief houden we u op de hoogte als er ontwikkelingen zijn.

Ondanks rechtszaak gaat OREZ
door met aanleg camping.

Enkhuizerzand: bestuurlijke chaos

De gemeente Enkhuizen en de provincie Noord-Holland hadden het in het najaar van 2019 druk met het plan van de gemeente voor Enkhuizerzand. Buitendijks is, aan de noordkant van het Krabbersgat, in de loop van de vorige eeuw een stuk van het IJsselmeer drooggefallen. Daar zijn niet alleen een camping, Sprookjeswonderland, een zwembad, recreatieterrein en sportvelden gekomen, maar ook het buitenmuseum van het Zuiderzeemuseum.

De gemeente Enkhuizen wil dit gebied opknappen, maar heeft daar zelf geen geld voor over. Een projectontwikkelaar, OREZ, wil dat wel doen, maar wil er ook aan verdienen en dus zouden er – na verplaatsing van de camping – dure recreatievilla's moeten komen vlak naast het buitenmuseum. Het oorspronkelijke plan ging uit van recreatievilla's aan het water voor een groot deel in het IJsselmeer. Een paar weken voordat de gemeenteraad zou beslissen werd het villapark verkleind tot het bestaande land. Eind oktober 2019 stelde de gemeenteraad van Enkhuizen dit gewijzigde plan vast. Vervolgens gaf de provincie in december 2019 de gemeente een aanwijzing, waardoor het hele villapark uit het plan verdwijnt. De provincie vindt dat het villapark te dicht op de historische Westfriese Omringdijk staat en dat er te veel villa's op een te klein stuk grond gepland zijn. Er ligt nu een plan met een witte vlek op de plaats van het

villapark, maar wel met de camping op een nieuwe noordelijker plaats.

Zowel tegen het plan als tegen de aanwijzing van de provincie zijn beroepen ingesteld bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State: tegen het plan door het Zuiderzeemuseum, de Bond Heemschut en de IJsselmeervereniging samen met omwonenden, tegen de aanwijzing van de provincie door de gemeente en OREZ.

De IJsselmeervereniging is in beroep gegaan omdat de gevolgen voor natuur en milieu onvoldoende zijn beoordeeld – er zijn geen passende beoordelingen in het kader van Natura 2000 en MER opgesteld. Daarnaast wordt het landschap van de historische Westfriese Omringdijk en het IJsselmeer door het plan te veel aangetast, evenals de positie van het buitenmuseum. De gemeenten en provincie zijn met elkaar in overleg om een oplossing te vinden voor het villapark, zeggen ze.

Inmiddels gaat OREZ gewoon door met het aanleggen van de camping, ondanks het feit dat het plan nog bij de rechter ligt. Dat doen ze in zo'n geval op eigen risico. De IJsselmeervereniging vindt de landschappelijke inpassing van die camping onder de maat en zou zich graag nu al verzetten tegen die aanleg. Juridisch onderzoek heeft echter uitgewezen dat tegenhouden vrijwel onmogelijk is. Daar staat tegenover dat – als de Raad van State de IJsselmeervereniging gelijk geeft – herstel mogelijk is.

Slechte plannen of slechte communicatie?

Burgers in conflict met de overheid
over plannen rond IJsselmeer

Verzet tegen overheidsbeslissingen is steeds lastiger. Bewoners krijgen veel informatie niet of op een dusdanige manier dat je er niets mee kan. Bij de Raad van State is het verzet van burgers en natuurorganisaties tegen windmolens niet gehonoreerd. Auke Wouda, juridisch medewerker van de IJsselmeervereniging, ziet toch ook lichtpuntjes. Het is belangrijk dat burgers en natuurorganisaties gezamenlijk optrekken, vindt hij. 'Het grote zandwinningsproject van Smals kon op die manier succesvol worden tegengehouden.'

Door Kees Schouten en Angèle Steentjes

'D

ag meneer Wouda, bent u er weer!' Zo begroeten de bodes van de Raad van State Auke Wouda als hij

komt voor een zitting over de windmolens van het IJsselmeer bij de afdeling bestuursrechtspraak. De Raad van State heeft een belangrijke grondwettelijke taak om de burger te beschermen tegen 'foute' beslissingen van de verschillende overheden. Het toewijzen van locaties van windmolens valt hieronder. Auke Wouda is een goede bekende van de Raad van State geworden in de afgelopen jaren. Als jurist bij de IJsselmeervereniging, en daarvoor bij de Waddenvereniging, is hij vele malen afgereisd naar Den Haag om samen met burgers en collega-natuurorganisaties de natuur in Nederland te verdedigen.

Auke Wouda: 'Belangrijk is dat burgers samenwerking zoeken bij natuurorganisatie zoals de IJsselmeervereniging.'

Auke Wouda: 'Je leert veel van zelf procederen'

Het is 1972 en de student civiele techniek Auke Wouda (1948) loopt door het trappenhuis van zijn faculteit aan de TU Delft. Daar staat de actiegroep 'Markerwaard van de kaart' met Marten Bierman, de latere oprichter van de IJsselmeervereniging. Auke is actief in de studenten- en milieubeweging en fervent zeiler, vooral met platbodems. Hij meldt zich aan bij Marten Bierman en is nog steeds lid van de vereniging. Zijn studie civiele techniek boeit hem niet meer en hij ruilt deze in voor baantjes in de zeilsport, waaronder die van zeilinstructeur. Vanwege het zeilen gaat hij wonen in Sneek en komt Jannie tegen. Samen hebben ze twee zonen.

Begin jaren tachtig keert hij terug naar de universiteit en voltooit hij in Groningen de studie rechten en bestuurskunde. Naast zijn werk bij de studiefinanciering wordt hij actief in de politiek: hij wordt raadslid en later wethouder voor GroenLinks. Hij heeft daar een zeer brede portefeuille van milieu tot sociale zaken en het zwembad. Na het wethouderschap gaat hij werken bij Rijkswaterstaat met als specialisatie het IJsselmeergebied, waardoor hij zijn kennis over het bestuur en de inrichting van dit gebied vergroot.

Auke wordt na zijn vervroegd pensioen jurist bij de Waddenvereniging. Hij zorgt ervoor dat de Waddenvereniging de vele juridische procedures zelf gaat voeren. 'Je leert er veel van, het is goedkoper en vergroot de kennis in jouw organisatie,' aldus Auke. Belangrijke projecten waar Auke bij betrokken was en is zijn de olie- en gasboringen in de Waddenzee, Natura 2000 en de situatie rond de Eems. Na zijn pensionering bij de Waddenvereniging in 2013 wordt Auke bestuurslid van de IJsselmeervereniging, waarvoor hij nu zijn juridische en bestuurlijke kennis inzet. Maar ook voor andere natuurorganisaties. Auke zeilt nog steeds samen met Jannie in een mooie (maar bewerkelijke) houten Folkeboot.

Naast de burgers

In haar strijd voor het behoud van de waardevolle natuur en het unieke landschap van het IJsselmeergebied staat de IJsselmeervereniging vaak zij aan zij met lokale actievoerders en collega-natuurorganisaties. Bewoners van kustgemeenten van het IJsselmeergebied worden regelmatig met plannen van allerlei beleidsmakers geconfronteerd die het zo gekoesterde landschap nodeloos lijken aan te tasten of een ramp zijn voor de natuur. En wat doe je dan als bezorgde burger? Je protesteert, spant een procedure aan of gaat naar de rechter. Al heel snel merken deze actievoerders dat zij het opnemen tegen een zeer geoliede machine. Een machine die ieder jaar alleen maar slimmer wordt in het pareren van de bezwaren van burgers, waardoor verzet alleen maar lastiger wordt.

Monddood

Er zijn natuurlijk veel wettelijke voorschriften die voorschrijven om burgers tijdig op de hoogte te brengen van voorgenomen ingrepen in natuur en landschap en hen eventueel bij die plannen te betrekken. De praktijk is echter weerbarstiger.

Je moet bijvoorbeeld constant heel goed opletten en het bestuurlijk proces nauwlettend volgen om niet te laat bezwaren of visies kenbaar te maken aan de verantwoordelijke bestuurders. Heb je alles goed gevolgd en bezwaar gemaakt op het juiste moment, dan is de kans groot dat er bijeenkomsten volgen waar omwonenden of belanghebbenden voor worden uitgenodigd.

En wat is dan de bedoeling van deze bijeenkomsten? De burgers denken veelal informatie te krijgen, dat ze mogen inspreken en alternatieve oplossingen kunnen aandragen of daarover meedenken. De andere kant – de overheid – wil echter vooral haar eigen idee promoten. Het 'verkrijgen van draagvlak voor de beoogde plannen' is de doelstelling waarmee de bestuurder samen met de afdeling communicatie op pad wordt gestuurd. Bestuurders en communicatiemedewerkers hebben hun eigen jargon om kritische burgers te typeren: dat is 'weerstand waarmee je om moet gaan'. Het doel lijkt zelden te zijn: de plannen bijstellen aan de hand van de suggesties van betrokken burgers. En dan nog de bijeenkomst zelf. Veelal wordt deze door de beleidsmakers georganiseerd, die meestal zorgen voor de voorzitter. Handige voorzitters kunnen

in hoge mate bepalen waarover het gesprek gaat en de onervaren burger trekt hierdoor regelmatig aan het kortste eind. Het resultaat is dat deze aanvankelijk positief ingestelde burgers gefrustreerd en boos de vergadering verlaten. Het wantrouwen is gezaaid. Bestuurders en communicatiemedewerkers vertalen vervolgens de weerstand van de burgers als volgt: er is 'iets misgegaan in het proces', waaraan met nog meer 'communicatie' iets gedaan moet worden.

De bezorgde burger

Joke van der Meer is secretaris van het bestuur van de Stichting Zuyderzeedijk en woont in Uitdam. Zij is een van de vele actievoerders die zijn betrokken bij het beroep bij de Raad van State tegen de dijkverzwarringsplannen van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK). Zij zijn ondertussen in een zeer moeizaam traject beland in het verzet tegen de voorgestelde versterking van 'hun' Zuyderzeedijk. Hoewel de participatie en het overleg met de dijkverzwarringsplannen heel veelbelovend begon.

Wat was er dan zo veelbelovend aan het begin van het traject?

'In de fase tot 2015 was er regelmatig overleg met bewoners. Zo was er hier en daar sprake van bijvoorbeeld ateliers en keukentafelgesprekken tussen burgers en het hoogheemraadschap. Wij hadden toen de indruk dat er goed geluisterd werd; soms werd op ons verzoek een onderzoek uitgevoerd. In Uitdam kwam het onder voorzitterschap van de Deltacommissaris Wim Kuiken tot een advies dat door alle partijen

gedragen werd. In andere dorpen waren bewoners toen jaloers op het goede overleg in Uitdam.'

Wat ging er daarna mis?

'In 2015 werd een samenwerkingsverband gevormd tussen HHNK en private partijen, waaronder het uitvoerende baggerbedrijf. Daarna leken de luiken dicht te gaan. Provinciale Staten heeft als voorwaarde voor de *Verklaring van Geen Bedenkingen* (de moeder onder een hele reeks vergunningen) een motie aangenomen over de noodzaak van bewonersbetrokkenheid. In een brief aan bewoners schrijft ook de minister dat zij ervan uitgaat dat bewoners in dit proces van Voorlopig Ontwerp naar een Definitief Ontwerp betrokken zullen worden. En tijdens de zitting van de Raad van State beloofde de landsadvocaat – die optrad namens HHNK – ook dat HHNK in deze fase de bewoners actief zou betrekken! In de praktijk werden wij echter nergens bij betrokken.

In Warder werden bewoners op 12 maart 2020 verrast door een "bijna definitief ontwerp" van hun dijkvak. Niemand wist ervan. Bewoners werden pas uitgenodigd toen het ontwerp kant-en-klaar was. Er werd vervolgens een prachtige presentatie

Bewoners protesteren tegen aanpak Zuyderzeedijk. foto: Ramon van Flymen

'DE AFHANKELIJKHEID VAN HET ZOETE IJSSELMEERWATER DWINGT ONS HET GEBIED ALS WATERNATUUR TE BESCHERMEN'

‘BIJ DE RAAD VAN STATE WERD GLASHARD ONTKEND DAT ONTJIDENS DE INLOOP-BIJEENKOMST GEZEGD WAS DAT DE WATERVEILIGHEID VAN BASALT NIET WAS ONDERZOCHT’

gegeven over het ontwerp met de boodschap dat er geen komma of punt meer in mocht worden verschoven. Het enige dat wij mochten was vragen stellen als wij het niet hadden begrepen. Weet je wat het HHNK en het baggerbedrijf onder bewonersparticipatie verstaan? Ze turven het aantal aanwezigen bij de inloopbijeenkomsten; dat is participatie volgen hen.’

Voor de keuze van de steenbekleding was er toch een enquête uitgezet?

‘Inderdaad was er een enquête waarin wij konden kiezen tussen licht- of donkergrijs beton, aangevuld met de vraag of men een sierrandje boven of onder aan het talud wilde. Deze twee soorten beton waren in een Belgisch laboratorium onderzocht. Omdat wij de huidige historische steenbekleding van Noordse steen en natuurlijk basalt veel mooier vinden – en deze zeer geschikt blijkt voor veel vogels, reptielen en kleine zoogdieren op de rode lijst – vroegen wij, toen de HHNK en het baggerbedrijf een presentatie gaven over de twee uitgekozen betonsoorten, of men basalt in België ook heeft laten onderzoeken. Het antwoord was “nee”. Bij de Raad van State werd dit door dezelfde persoon glashard ontkend. Dat zou je meeneed kunnen noemen.’

Hadden jullie het gevoel dat informatie werd achtergehouden?

‘Zeker, wij krijgen veel informatie niet. Of op een dusdanige manier dat je er niets mee kan. We vroegen in het kader van de Wet Openbaarheid van Bestuur (WOB) naar diverse berekeningen en werden verpletterd met vele ordners vol met getallen, zonder context! Daar kunnen ook de deskundigen niets mee. Ook weigerde het HHNK de gegevens digitaal aan te leveren. Andere rapporten waren pagina na pagina zwart gemaakt. Er was geen enkele informatie meer uit te halen. Zoals bij het archeologisch rapport waar de

gegevens zwart waren gemaakt, met als excuus dat vindplaatsen van wrakken onbekend moesten blijven. In dezelfde week kregen wij in Uitdam huis aan huis een brief dat duikers van een archeologische dienst een onderzoek zouden doen in en aan een wrak voor de kust van Uitdam. Met kaartje en specificaties over het wrak. Zo geheim was het dus ook weer niet.

Niet alleen wordt ons informatie onthouden, maar ook volksvertegenwoordigers in het Algemeen Bestuur van het Hoogheemraadschap en in de Provinciale Staten. Bij de besluitvorming over de dijkversterking heeft een onderzoekscommissie op verzoek van de Provincie nog een keer een onderzoek naar een aantal locaties langs de dijk uitgevoerd. Die had de naam “commissie-Fris”, waarvan overigens niemand mocht weten wie erin zaten. De verantwoordelijke HHNK-bestuurder zei dat de resultaten van het onderzoek “positief” waren, maar de volksvertegenwoordigers en bewoners kregen het rapport niet te zien. Later vertelde een hoogleraar, die onderdeel had uitgemaakt van de commissie-Fris, dat hij alleen de berekeningen had mogen controleren en geen alternatieven had mogen onderzoeken. De berekeningen voor die paar beperkte stukjes klopten, maar hij was niet positief over het plan als geheel.’

Je vertelde dat al dit afhouden en ontwijken op een vriendelijke manier gaat. Hoe dan?

‘Ongeveer een halfjaar geleden heb ik een aantal vragen gesteld aan een manager van het samenwerkingsverband. In het gesprek ging hij met mij mee en wij spraken af dat ik met een omgevingsmanager die vragen verder zou uitwerken. Deze omgevingsmanager zou mijn vragen dan in de organisatie uitzetten, waarna ik antwoorden zou krijgen. Na contact met de omgevingsmanager kwam er een gespreksverslag waarin alleen zijn inbreng was opgenomen. Mijn inbreng ontbrak helemaal. Die heb ik vervolgens toegevoegd, maar de antwoorden heb ik nog steeds niet. Ik vraag er wel elke keer naar en dan belooft hij op een heel aardige manier dat eraan wordt gewerkt. De verschillende managers zijn heel aardig, maar houden ons wel aan een lijntje.’

De jurist

Na zijn pensionering bij de Waddenvereniging in 2013 trad Auke Wouda toe tot het bestuur van de IJssel-

De slag om de Zuyderzeedijk

In 2006 constateerde de Deltacommissie dat de dijken langs het Markermeer aan de kant van Noord-Holland versterking behoeven. Ze zouden niet bestand zijn tegen langdurig hoog water in combinatie met grote golven. Deze dijk is ook wel bekend als de oude, monumentale Zuyderzeedijk. Deze oude zeedijk, nog uit de tijd dat 'de zee hier tekeering', heeft de afgelopen eeuwen regelmatig plaatselijke doorbraken meegemaakt. Vervolgens werden deze delen weer versterkt en zo ontstond een monumentaal landschap met een kronkelende hoge dijk met daarachter verscholen pittoreske dorpjes, waterpartijen en het eiland Marken.

Het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) heeft een plan voor een nieuwe Markermeerdijk tussen Hoorn en Durgerdam gemaakt. De kustbewoners waren daar niet gelukkig mee, omdat zij het een onnodige aantasting vinden van het monumentale dijklandschap met zijn traditionele kustverdediging van basalt en Noordse steen. Al eerder verhoogde HHNK de dijk tussen Hoorn en Enkhui-zen, met als gevolg: grote onvrede van kustbewoners, veel te vergoeden schade aan huizen en monumenten en het in de dijk verstopt historisch bodemarchief, waaronder zeer oude waterstaatkundige monumenten. Ook werden diverse milieuvoorschriften met voeten getreden. Het HHNK nam zich voor dit niet weer te laten gebeuren en tuigde voor het stuk tussen Hoorn en Durgerdam een uitgebreid participatieproject op. Daarin figureren diverse participatieplatforms, onder begeleiding van communicatiemedewerkers en projectleiders, vergezeld van een website en een nieuwsrubriek.

Ondanks de goede voornemens is de participatie ongelukkig verlopen, zoals uit het verhaal van Joke van der Meer blijkt, zodat er weer veel onvrede onder de bevolking is ontstaan. Met ondersteuning van enkele bekende Nederlanders die hier ook wonen, zoals astronaut André Kuipers, is een samenwerkingsverband van bewonersgroepen gevormd: de Stichting Zuyderzeedijk. Deze groep heeft opvallend veel deskundigen aan hun zijde gekregen die hun bezwaren ondersteunen evenals de hiervoor aangedragen argumenten.

Dit resulteerde erin dat zelfs de minister en het provinciebestuur er bij het HHNK op aandrongen de door de bewoners aangedragen alternatieven te onderzoeken. In sommige gevallen met succes. Toch spanden de gezamenlijke bewoners samen met de IJsselmeervereniging beroep aan bij de Raad van State tegen het uiteindelijk te ingrijpende versterkingsplan. Voor de behandeling van het bezwaar heeft de Raad van State onderzoek laten doen en advies ingewonnen bij deskundigen. De resultaten van het onderzoek en de deskundigenadviezen leverden opmerkelijk kritische noties op voor het versterkingsplan. Inmiddels heeft de Raad van State de bewoners helaas in het ongelijk gesteld en kan de dijkversterking doorgaan.

De kronkelende
Zuyderzeedijk
met daarachter
pittoreske dorpjes
en waterpartijen.
foto: Wiens van
Asselt
.....

'DE IJSSELMEER- VERENIGING KAN VAAK PAS IETS DOEN ALS ER OOK EEN BURGERINITIATIEF ACTIEF IS'

meervereniging, waar zijn juridische en bestuurlijke kennis goed van pas komt. We vragen Auke of al die inzet in juridische procedures wel voldoende oplevert. Boekt de IJsselmeervereniging wel successen als het gaat om het bijsturen of tegenhouden van fout beleid? Wat is zijn analyse, zijn ervaring met de verschillende verzetshaarden rond het IJsselmeer en de mogelijkheden van de burgers?

Het is voor actieve burgers wel lastig geworden om zich te verzetten tegen aantasting van de natuur en het landschap van het IJsselmeergebied. Wat adviseer jij hen?

'Belangrijk is om snel samenwerking en hulp te zoeken bij natuurorganisaties zoals de IJsselmeervereniging. De ervaring en de kennis van deze organisaties zijn onmisbaar om iets in te brengen tegen foute plannen

van bedrijven of de overheid. Vaak wordt de lokale politiek pas wakker als er organisatorische power en kennis achter het bezwaar gezet wordt. De inbreng en de deelname van de burgers is echter van groot belang voor de IJsselmeervereniging. Wij kunnen vaak pas iets doen als er ook een burgerinitiatief is om actie te voeren en bezwaar te maken, omdat een bezwaar met lokaal draagvlak veel sterker staat. Het is een rolverdeling waarin ieders inbreng belangrijk is. Een goed voorbeeld is de zandwinning bij Gaast. Door gezamenlijk optrekken van burgers en natuurorganisaties is het grote zandwinningsproject van Smals tegengehouden.'

Toch is de IJsselmeervereniging met de bewonersgroepen ook regelmatig in het ongelijk gesteld bij bijvoorbeeld de Raad van State.

'De procedures tegen windparken hebben we allemaal verloren en dat is heel treurig. Over het algemeen worden bestuurders door de staatsraden eerder geloofd dan burgers en organisaties die verzet aantekenen. Als relatief kleine organisatie moet je bovendien opboksen tegen dure advocaten en ingehuurd adviesbureaus, en dat is lastig. Toch boeken wij ook successen. Ik noemde al de zandwinning bij Gaasterland. Ook het zeer schadelijke buitendijkse villapark bij Enkhuizen (pal op het Zuiderzeemuseum) is van de

baan. Toegegeven, de juridische beschermingsstatus van Natura 2000 is niet zo sterk gebleken. Bij foute projecten die werden gestopt, gebeurde dat veelal in de politieke besluitvorming. Er zijn projecten die daardoor stilletjes sneuvelen, zoals de buitendijkse jachthaven bij Muiden. De beïnvloeding van beleid is regelmatig effectiever gebleken dan het juridische traject.

Bij natuurorganisaties leeft inderdaad het gevoel dat de overheid en het bedrijfsleven te vaak gelijk kregen bij de Raad van State. Sinds de stikstofuitspraak is daar verandering in gekomen. Overigens heeft bij deze uitspraak het Europese Hof een zeer grote rol gespeeld. Daarnaast zijn er recent een aantal nieuwe staatsraden benoemd, wat kan zorgen voor een andere benadering. Het voortdurende uitstel van de uitspraak over de Zuyderzeedijk duidt er mogelijk op dat de afwegingen van de staatsraden aan het veranderen zijn.'

Er komt een nieuwe Omgevingswet. Wat gaat dat betekenen voor de inspraak van burgers en natuurorganisaties?

'De belangrijkste verandering is dat alle vergunningen die bij een project horen nu in één omgevingsvergunning moeten worden afgegeven. Dat geeft het nodige overzicht, en dat is handig.

De keerzijde is dat er voor de overheid meer ruimte ontstaat om binnen de Omgevingswet meer geheel eigen afwegingen te maken. Ze hoeven zich minder aan strakke regels te houden en zijn lastiger aan te spreken als ze over de schreef gaan.

Onderdeel van de Omgevingswet wordt ook een (digitaal) systeem waarin de aangevraagde vergunningen geregistreerd worden. Het wordt lastiger voor een buitenstaander om te kunnen signaleren dat er een vergunning voor een bouwproject of iets anders is aangevraagd. Dit betekent dat het voor de geïnteresseerde burgers lastiger wordt om er op tijd achter te komen of er iets te gebeuren staat, maar ook voor ons als IJsselmeervereniging.'

Wat zijn in jouw ogen de grootste bedreigingen voor het IJsselmeer-gebied?

'Wij hebben met het IJsselmeer al een mooi estuarium om zeep geholpen. De vele grote energieprojecten met zonnepanelen op het water in het IJsselmeer en Markermeer zie ik nu als een bedreiging. Evenals de

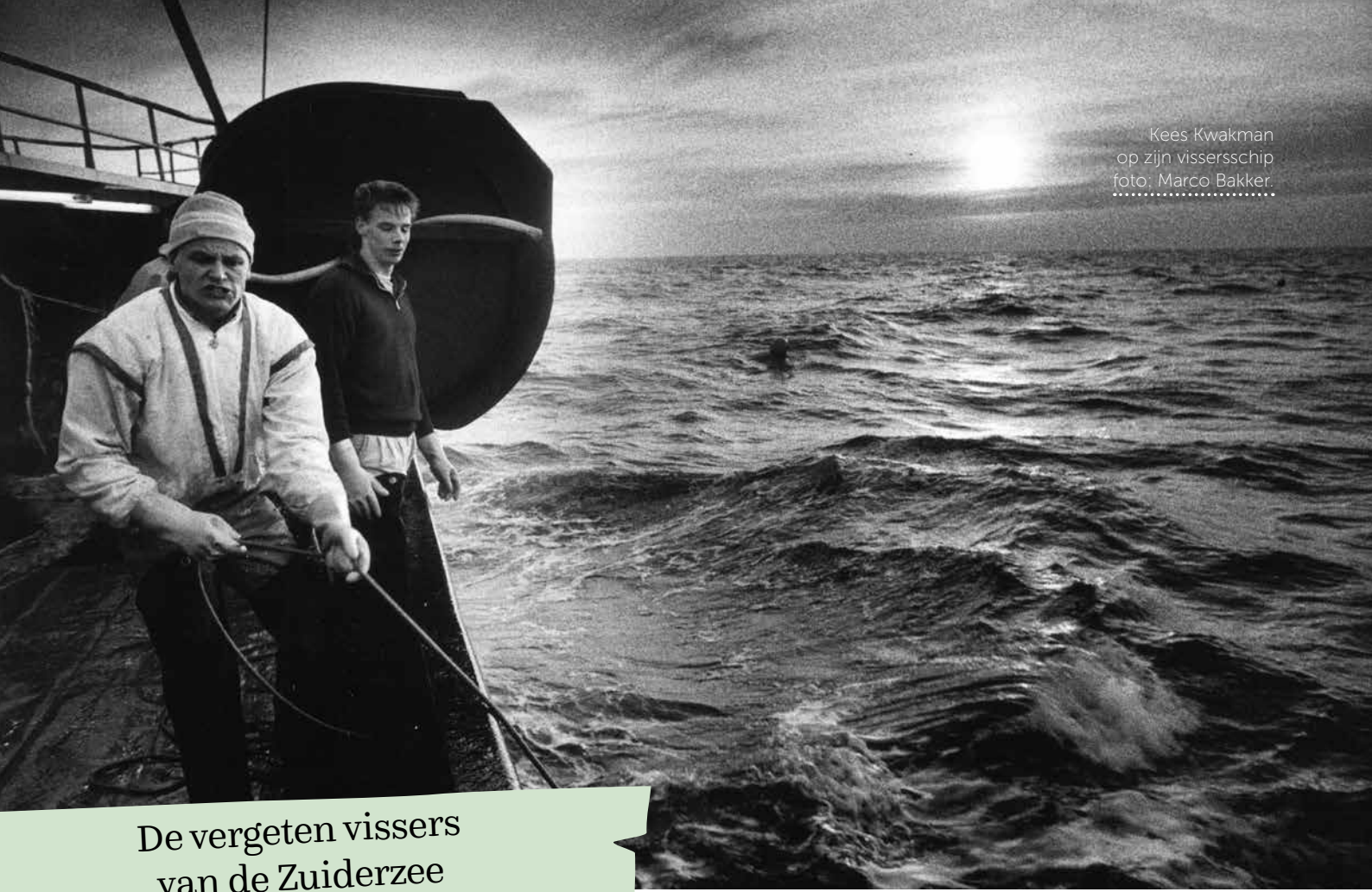
Een dijk van 1 miljard

De dijkverzwaringsplannen voor de Zuyderzeedijk waren begroot op 325 miljoen euro. De teller staat nu in 2020 op 625 miljoen euro en de griffier van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) heeft zich laten ontvallen dat dit bedrag nog wel kan doorgroeien naar 1 miljard euro. Deze bedragen werden genoemd tijdens een scholing van nieuwgekozen ingelanden (bestuurders) van het hoogheemraadschap. Later is dat weer door HHNK ontkend. In de Tweede Kamer zouden over dergelijke begrotingsoverschrijdingen direct spoeddebatten gevoerd worden, maar in dit geval gaat alles rustig verder.

Mooie impressie Zuyderzeedijk:
www.wiensvanasselt.com
www.stichtingzuyderzeedijk.nl

vereilandisering van het gebied. De behoefte aan leefgebieden voor bedreigde vogels en vissen kan niet met een oneindig aantal eilanden worden geregeld. Bovendien blijkt het evenmin een goede methode, want als er begroeiing ontstaat op de eilanden blijven de pionierbroeders weg. Ik zie veel meer in zachte oevers rondom het IJsselmeer en een open Houtribdijk. De echt grote bedreiging komt van de zeespiegelstijging. Nemen wij een termijn van vijftig jaar, dan moeten wij toch ernstig rekening houden met ruim een meter en meer stijging van de zeespiegel. Daar ligt eigenaardig genoeg misschien ook de grootste kans. De afhankelijkheid van grote delen van Nederland van het zoete IJsselmeerwater dwingt ons het gebied als waternatuur te beschermen en in stand te houden. In ieder geval is dankzij de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) het IJsselmeer weer onder de aandacht gekomen. Terecht, want water is in Nederland de allesbepalende factor in de ruimtelijke ordening. In het PAGW zit ook geld voor het beschermen van het gebied en wellicht kunnen wij daarmee de zachte oevers realiseren. Ik denk wel dat een open estuarium niet meer haalbaar is en dat we ons dus moeten beperken tot kleine oplossingen, zoals de vismigratierivier en visvriendelijke spuien en een open Houtribdijk.'

Kees Kwakman
op zijn vissersschip
foto: Marco Bakker.
.....

De vergeten vissers
van de Zuiderzee

Eens ging de zee hier tekeer: een portret van weerbaarheid

'Een boek over de weerbaarheid van mensen', zo werd *Eens ging de zee hier tekeer* getypeerd in *De Wereld Draait Door*. De schrijfster, Eva Vriend, vond dat een goede omschrijving van haar boek. In de geschiedschrijving is amper aandacht geweest voor de gevolgen van de aanleg van de Afsluitdijk voor de Zuiderzeevissers. Vriend: 'Aan de hand van de geschiedenis van vier families ontdekte ik dat ze niet bij de pakken neer gingen zitten, maar steeds zochten naar nieuwe mogelijkheden.'

Door Angèle Steentjes

va Vriend is zelf afkomstig uit de Noordoostpolder. Ze moet van een goede, betrouwbare boerenfamilie zijn, want zoals zij in haar eerder verschenen boek *Het nieuwe land* beschreef, werden de families voor deze polder zorgvuldig geselecteerd. Wat haar achteraf verbaast is dat zij, opgroeiend in de polder, zo weinig kennis had over de vissersplaatsen rond het IJsselmeer.

Later ontdekte zij dat er überhaupt weinig geschreven was over de vissersplaatsen rondom de voormalige Zuiderzee en de gevolgen voor hen van de aanleg van de Afsluitdijk en de polders. Hoogstens was er hier en daar wat aan lokale geschiedschrijving. 'Wat vooral ontbrak was het perspectief van de bewoners van de vissersplaatsen op de verandering van een zoute zee naar een zoet meer.'

Waarom er zo weinig aandacht voor deze geschiedenis was, daarover kun je alleen speculeren, aldus Vriend. 'Nederland had behoefte zich te profileren met een groot, geslaagd waterbouwproject in de crisis en na de oorlog. Met de verliezers van dit project, de Zuiderzee-vissers, kon ons land weinig.'

Thema's

Vriend besloot te zorgen dat deze geschiedenis er wel kwam en dit voorjaar verscheen haar boek *Eens ging de zee hier tekeer*. Hierin volgt ze het wel en wee van vier families voor en na de komst van de Afsluitdijk en de polders tot vandaag de dag. Hiervoor gebruikte ze schriftelijke bronnen en de resultaten van de vertelcafés. Deze cafés werden georganiseerd in verschillende kustplaatsen langs de voormalige Zuiderzee, waarin bewoners hun herinneringen konden vertellen. Vriend: 'Het liefst had ik de geschiedenis verteld van alle vissersplaatsen en van alle families. Praktisch was dat niet haalbaar en daarom heb ik vier families geselecteerd verdeeld over het gebied in Volendam, Urk, Spakenburg en Wieringen.'

Haar boek is ingedeeld in thema's en ook dat is een bewuste keuze. 'Als je de geschiedenis per plaats vertelt, lezen mensen meestal alleen het verhaal van hun eigen woonplaats. Ik wilde inzicht krijgen – en de lezer geven – in de overeenkomsten en de verschillen in de wijze

waarop verschillende vissersfamilies, en de gemeenschap eromheen, omgingen met het afsluiten van de Zuiderzee.'

Ondernemend

Uit Vriend's boek komt naar voren dat de families verschillend reageren op het verdwijnen van de zoute zee. Een deel gaat vissen op de Noordzee, de ander blijft op het IJsselmeer en weer anderen stappen over naar een ander beroep. Dit is mede afhankelijk van de gemeenschap en ook van het karakter van de individuele vissers. Wat je als lezer bijblijft is dat de betrokkenen heel ondernemend met tegenslag omgaan. Niet alleen verdwijnt het zoute water, maar later krijgen ze ook te maken met visquota en de eis steeds grootschaliger te moeten vissen.

Daarnaast maakt Vriend heel voelbaar dat het vissersleven een zwaar bestaan is. Rustig slapen is er niet bij want altijd kan het signaal komen dat de netten binnengehaald moeten worden. De netten binnenhalen is zwaar werk en ook blijft de zee, ondanks alle technologie, een gevaarlijke tegenstander. In een storm kan een schip nog altijd vergaan. Tegelijkertijd laat ze ook zien waarom veel vissers zo gehecht zijn aan hun werk. Ze houden van het water, de vrijheid, de actie en de spanning. Er is altijd die onderlinge wedstrijd of jij degene bent die als eerste de beste plaats voor het vissen kan vinden. En als je het goed doet, kun je ook aardig wat verdienen.

Opvallend is dat er best lang doorgevist kon worden na de komst van de dijk. Zelfs bijna negentig jaar na de komst van de Afsluitdijk zijn er nog altijd vissers binnen de vier families. Dat is te danken aan de flexibiliteit van de vissers die bereid waren in de Noordzee te gaan vissen of in de Waddenzee op garnalen.

Net als in heel Nederland zijn de vier vissersfamilies er financieel beter aan toe dan voor en vlak na de Tweede Wereldoorlog – deels door de algemene welvaartstijging en deels door hun ondernemende houding en die van een aantal lokale bestuurders. Op een bepaald moment

Kinderen Cees van Eekelen jr zwaaien vader uit foto: Franciska van Eekelen.

Cees van Eekelen jr op de 'Grietje', vernoemd naar zijn moeder – foto: Franciska van Eekelen

EVA VRIEND: 'TUSSEN DE VISSERSPLAATSEN EN DE FAMILIES BESTAAT EEN ZOGE-NAAMD ZUIDERZEEWEB'

ging het de vissers op Urk nog beter dan de boeren. (...) *Waar de Urkers in de eerste naoorlogse jaren nog hadden gehoopt een nieuw bestaan op te kunnen bouwen in de polder, werd de steven nu gewend. 'Laat de boeren maar komen vissen', noteerde de Leeuwarder Courant nu. (...) Vriend deed voor haarzelf nog een ontdekking. Tus- sen de plaatsen en de families ziet zij een zogenaamd Zuiderzeeweb. 'De plaatsen zijn onderling – mede door huwelijken – veel meer met elkaar verbonden dan zij zichzelf realiseren. Ook het Zuiderzeemuseum was ver- baasd hierover, ze hadden de kustplaatsen altijd meer gezien als afzonderlijke gemeenschappen.'*

Onbetrouwbare overheid

De overheid komt er minder gunstig van af. Uit Vriends boek blijkt dat de vissers weinig steun kregen van over- heid en amper gecompenseerd werden voor het verlies van de visgronden. De vissers hadden als nadeel dat de Afsluitdijk werd aangelegd in de jaren dertig, toen er sprake was van een zogenaamde nachtwakerstaat. Het uitgangspunt was zo min mogelijk overheidssteun geven. Na de Tweede Wereldoorlog deed het keynesiaanse gedachtegoed opmars, dat meer als uitgangspunt heeft dat de overheid moet compenseren of investeren als het slecht gaat bij de economie.

De verandering in overheidsoptreden kwam te laat voor

de (voormalige) vissersplaatsen langs het IJsselmeer. De plaatsen hadden daarnaast als extra nadeel dat zij toen – maar ook nu – niet als één gebied werden gezien. In dat opzicht lijkt de situatie rond het IJsselmeer op die in Groningen en het gas. Heel Nederland profiteer- de direct of indirect van de aanleg van de polders, maar de IJsselmeervissers moeten zichzelf maar zien te red- den. Vriend: 'De overeenkomst is dat de nationale over- heid onbetrouwbaar is gebleken, zowel in Groningen als rond het IJsselmeer. De vissers hadden als voordeel dat zij ondernemers waren en daardoor succesvoller op veranderingen konden reageren dan in Groningen.' Vooral Urk komt er bekaaid af. Er worden hoge grond- prijzen gevraagd – tot aan de dag van vandaag – als het dorp wil uitbreiden in de Noordoostpolder. En de eerste zeer grote windmolens werden deels voor Urk geplaatst. 'Wel heeft de onverschillige opstelling van de overheid haar sporen nagelaten. Er is ook nu weinig tot geen vertrouwen in regering en parlement in bijvoor- beeld Urk en Volendam. Je ziet dat in deze gemeen- schappen de populistische partijen gemakkelijk veel aanhang krijgen. De achtergrond van dit wantrouwen is volgens mij dat de problemen die de plaatsen hadden en de mensen die daar woonden, na het verdwijnen van hun zee, vooral genegeerd zijn.'

Wantrouwen

In het boek wordt ook beschreven hoe de vissers zij aan zij stonden met de IJsselmeervereniging tegen de aanleg van de Markerwaard. De laatste decennia is het contact tussen vissers en de IJsselmeervereniging en de natuurorganisaties moeizamer geworden. Vriend: 'Mijn indruk is dat natuurorganisaties niet op een goede manier de gesprekken met de vissers voeren. Ze zien te weinig dat het vissen voor de vissers veel meer is dan een economische activiteit. Vissen is een manier van leven die nauw vervlochten is met een sociaal netwerk van familie en een gemeenschap. De houding van de natuurorganisaties is soms te vijandig en dat heeft de vissers wantrouwend gemaakt.'

Vriend benadrukt dat de vissers zeker net zoveel van het water en de natuur houden als vogelaars en natuur- beschermers. 'Ook als ze gepensioneerd zijn, lopen ze iedere dag naar het water. Zij hebben veel ontzag en respect voor de natuur, maar bekijken deze wel zakelij- ker dan natuurbeschermers.'

De vissers zien ook wel dat het grootschalige vissen in het verleden de visstand heeft aangetast. 'De over-

bevissing speelde vooral in de jaren tachtig. De vissers zeggen nu dat de toenmalige grootschalige visserij niet goed was. Niet vergeten moet echter worden dat deze grootschalige werkwijze in feite is afgedwongen door de overheid en de banken.'

Vandaag de dag is er bij de vissers zeker een voedingsbodem voor duurzamere visserij, aldus Vriend. 'Jurie van den Berg vertelde dat hij op vakantie naar Nor-

mandië was geweest. Daar wordt met kleinere schepen gevestigd en hij zei bij terugkomst dat dit toch wel een mooiere manier van vissen is. Bij de vissers is ook iets veranderd ten opzichte van duurzaamheid en daar zouden natuurorganisaties bij moeten aansluiten. Niet met een opgeheven vinger, maar als collega's die net als zij het beste met de zee en het IJsselmeer voor hebben, maar vanuit een andere achtergrond.'

Meeslepend boek

Het nieuwe boek van Eva Vriend *Eens ging de zee hier tekeer* is geen romantisch geschiedenisboek over de voormalige Zuiderzee en haar bewoners. Het is een levendig verslag, verteld door de huidige generatie, hoe hun voorouders, allemaal vissers, met de veranderingen omgingen door de komst van de Afsluitdijk.

Wie nog nooit heeft nagedacht over de gevolgen van de komst van de Afsluitdijk en de polders moet zeker *Eens ging de zee hier tekeer* van Eva Vriend lezen. Voor wie dat wel heeft

gedaan, en dat geldt voor de meeste lezers van IJsselmeerberichten, is het boek ook de moeite waard.

Vriend vertelt op een levendige manier, zonder nostalgie, hoe vissersfamilies en de vissersplaatsen op de veranderingen hebben gereageerd die het Zuiderzeeproject met zich meebracht. Ze doet dit vanuit het perspectief van de vissers en gebruikt hiervoor de herinneringen van de huidige generatie aan hun voorouders en hun ge-

schiedenis. Het is bemoedigend te zien hoe families – en bestuurders van vissersplaatsen – veelal slim en ondernemend op de veranderingen reageerden. Om die reden zijn ze daardoor ook nu nog economisch succesvol.

Schrijfstijl

Opvallend is dat het boek bij een breder publiek weer interesse voor het IJsselmeer heeft opgewekt. Het boek werd enthousiast besproken door het boekenpanel in het voormalige tv-programma *De Wereld Draait Door* (zie het interview met Eva Vriend). Op Hebban, een website voor en door lezers, is zelfs een boekenclub rond het boek georganiseerd. De deelnemers aan de leesclub zijn enthousiast over dit non-fictieboek. Een Hebban-lid schreef dat ze aangenaam verrast was door de schrijfstijl. Ze had slechte ervaringen met non-fictieboeken, die veelal een opsomming van feiten en jaartallen zijn. Door het

chronologisch indelen van de hoofdstukken had Eva Vriend er voor haar een spannende geschiedenis van gemaakt.

Een andere lezer beaamt dat het boek leest als een roman. Je moet er wel je aandacht bijhouden, aldus deze lezer, omdat er veel namen en bijnamen worden gebruikt. Ben je daar eenmaal aan gewend dan word je volgens haar helemaal meegenomen door het verhaal.

Het is niet alleen de verdienste van Vriend dat zij een aantrekkelijk verhaal heeft geschreven, maar dat ze daardoor ook de aandacht van andere delen van Nederland weer op het IJsselmeer en 'zijn' vissers heeft gevestigd. Iedereen die wil laten zien wat een dynamische en bijzondere geschiedenis het IJsselmeergebied heeft, kan zonder meer het boek van Eva Vriend cadeau doen.

Voor meer recensies:
www.hebban.nl.

Watersport zit met handen in het wier

De woekering van langstelige waterplanten bederft voor menige watersporter het vaarplezier in het zuidelijk IJsselmeergebied. De manoeuvreerruimte is daardoor beperkt en bij problemen zijn de watersporters amper bereikbaar voor hulpdiensten. Wetenschappers zien het als een natuurlijk verlandingsproces dat gedeeltelijk geaccepteerd moet worden. Toch gaan de waterplanten aangepakt worden met de 'Samenwerkingsovereenkomst waterplanten in het zuidelijk IJsselmeergebied'.

Door Frans de Nooij

Jn augustus 2019 huurde ik een Valkje bij een jachthaven aan het Gooimeer. Een gebied waar ik tientallen jaren met veel plezier heb gezeild toen ik nog een eigen boot had. Na tien minuten varen wist ik niet wat me overkwam: de helmstok werd uit mijn handen geslagen en het scheepje kwam niet meer vooruit. Na enkele vergeefse pogingen gingen we verbijsterd op de motor terug naar de – overigens totaal verlaten – haven. Bij het afmeren haalden we een enorme bult waterplanten van het roer. In de krant had ik nooit iets gelezen over deze waterplantenproblematiek, maar in het bootje werd ik keihard met de realiteit geconfronteerd: de Randmeren en de Markermeerkust van IJburg tot Hoorn zitten in feite op slot door deze waterplanten.

Natuurlijk proces

Waarom groeien deze waterplanten, zoals (schede) fonteinkruid, zo explosief? In de notitie ‘Ondergedoken waterplanten in het Markermeer’ (2019) noemen de onderzoekers van de Universiteit van Amsterdam (UvA) verschillende oorzaken. De watertemperatuur stijgt door de opwarming van de aarde en ook wordt het water steeds helderder door afnemende algengroei. Door sommigen wordt ook het grotendeels wegvangen van de brasems, die de bodem omwoelen op zoek naar voedsel als oorzaak genoemd. Hierdoor is er meer licht op grotere diepte en dat is goed voor de plantengroei. Daarnaast ontstaat er ook een zelfversterkend proces: de wortelende planten houden sediment vast, waardoor de wervelingen in het bewegend water worden afgeremd. Op de kaartjes van de waterplantenkartering zie je dat verdichting van waterplanten in het Markermeer en de Randmeren substantieel is en sterk is toegenomen.

De biologen van de UvA zien de waterplantengroei niet per se als iets negatiefs. In de vorige IJsselmeerberichten hebben ze dat toegelicht. Hun opvatting is dat nu naast de strakke dijken natuurgebieden gaan ontstaan met paaiplaatsen en een rijkdom aan water-

planten en kleine dieren, die in de voedselketen een grote rol spelen.

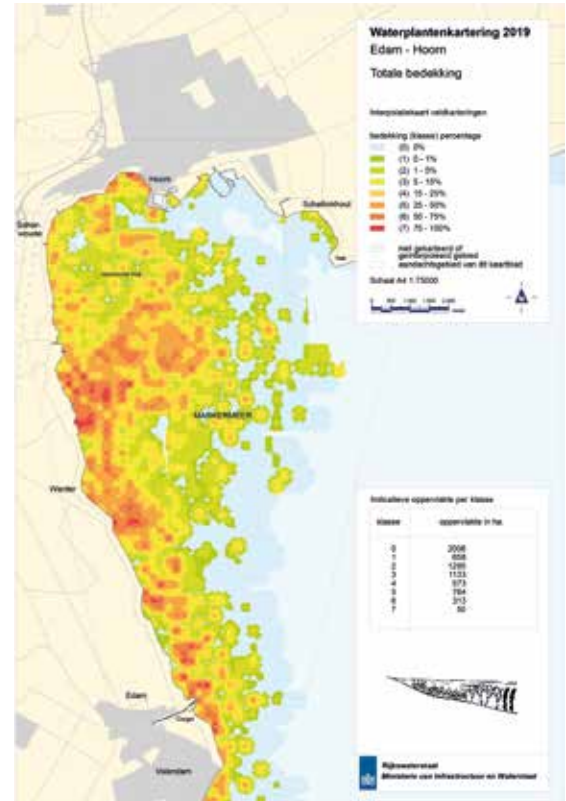
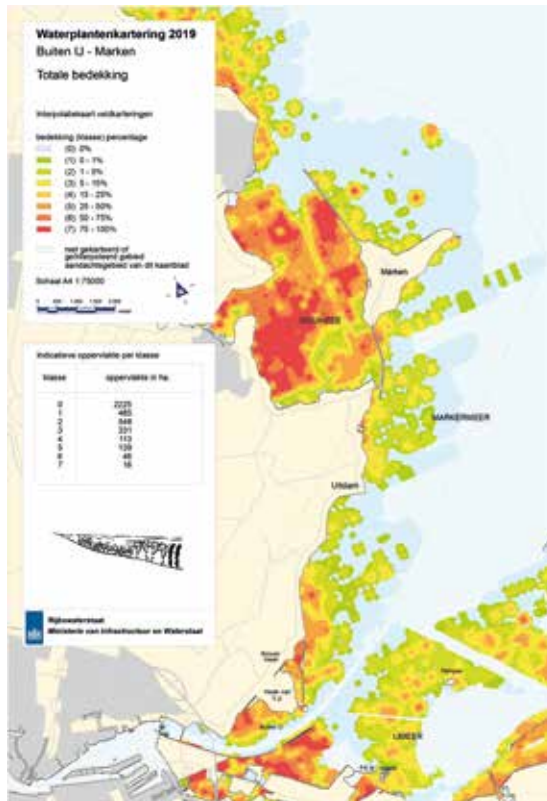
Ook beschouwen de onderzoekers deze groei van de waterplanten als onderdeel van een proces van verlanding. Dit is iets wat in zoetwatermeren met stilstaand water op veel plaatsen in Europa voorkomt. Zij schrijven: ‘In glooiende kustgebieden ontstaat dan een zonering met eerst een zone smalbladige fonteinkruiden langs de oever, dan een zone met kranswier en vervolgens een zone langstelige soorten als doorgegroeid fonteinkruid. Een zonering die ook voor de Veluwekust bestond voor de aanleg van de polders.’

Vogels

In feite zijn de Randmeren buiten de gemaaide vaargeulen en het Wolderwijd grotendeels dichtgegroeid. Bij het Markermeer ligt dat gelukkig anders. Voor de westkust liggen daar grote in dichtheid toenemende velden met waterplanten van 2 tot 3 meter lang. Door de grotere diepte is naar het midden en oosten echter tot nu toe ruim 80 procent van de bodem daar bedekt met op de bodem groeiende kranswieren. Hoe hoog het opgaande fonteinkruid kan gaan groeien is nog niet helemaal duidelijk. Aangenomen wordt nu tot een diepte van 2,5 tot 3 meter. Volgens studies voor de Kaderrichtlijn Water zijn ondiepe meren van het type als de Randmeren in potentie begroeid tot een waterdiepte van circa 2,7 meter. Grote delen van het Markermeer zullen dus hopelijk gespaard blijven. We weten overigens nog niet wat er rond de Marker Wadden gaat gebeuren. Ontstaat ook daar straks een cordon van fonteinkruid? Evenmin is er weinig bekend over de gevolgen van deze waterplantenexplosie voor trekvogels en broedende vogels, een belangrijke doelgroep van het natuurbeleid voor het IJsselmeergebied. Hebben deze nu wel of geen baat bij deze ontwikkeling? Vogels die waterplanten consumeren in het Markermeer zijn de krooneend, tafeleend en meerkoet. De onderzoekers melden alleen dat het aantal meerkoeten een sterke stijging laat zien. Lijkt me toch wel een beetje schrale troost voor de geplaagde watersporters.

Illustratie 1-4:
De waterplan-
tenproblema-
tiek bij Buiten
IJ – Marken,
Edam-Hoorn,
Gooimeer en
Eemmeer

Watersporters

Hoe ervaren de watersporters en vooral de zeilers dit oprukken van hoog opgaande planten in hun nautische habitat? De explosieve groei van deze waterplanten is bijzonder nadelig voor zeilers en motorbootvaarders, maar ook voor zeilscholen, wedstrijdzeilers, catamarans, kitesurfers en sport vissers. De uitbundige plantengroei leidt in het IJsselmeergebied tot schepen die in de problemen raken, zeilwedstrijden die moeten worden gestaakt en havens die het aantal passanten zien slinken en vaste ligplaatshouders zien vertrekken. De haven van Hoorn heeft een daling van 40 procent aan passanten gezien, met nog grotere schade voor de lokale middenstand en horeca. Sommige kleine watersportbedrijven en -scholen staan op omvallen. Ook het grote economische belang van de watersport staat op de tocht.

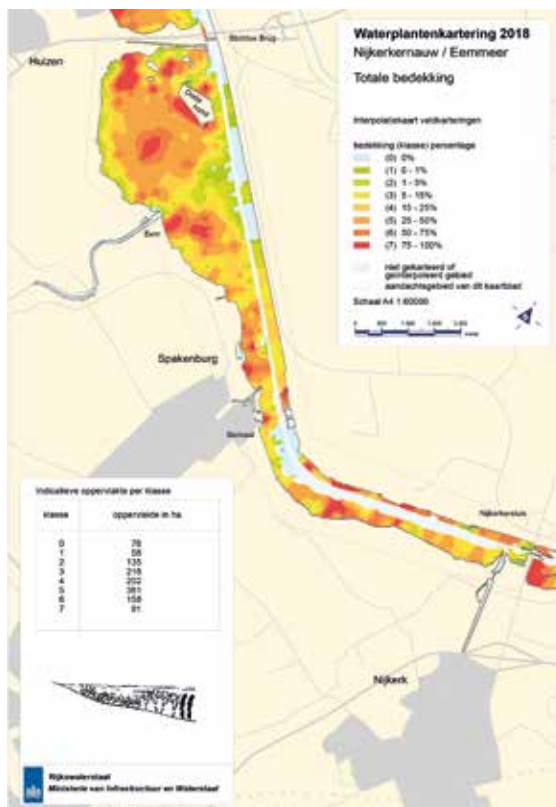
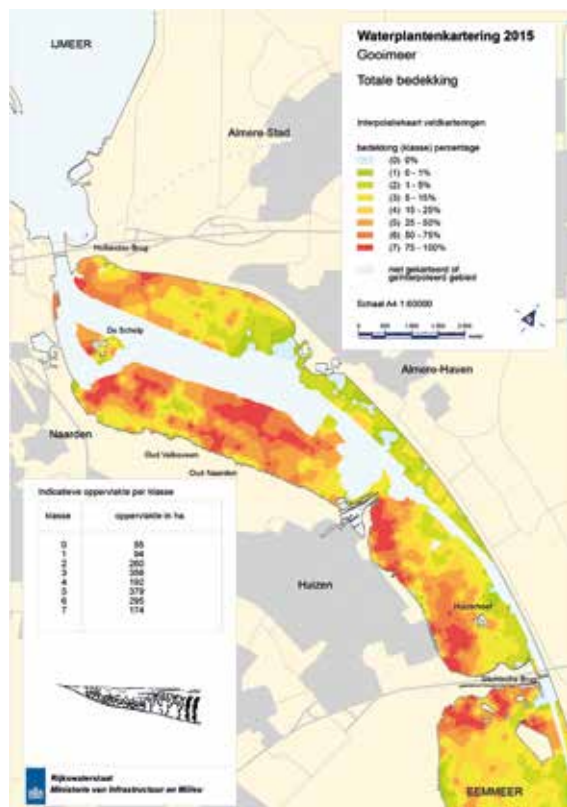
De watersport zit dus met de handen in het wier. Op het havenkantoor gaan de gesprekken niet meer over het weer, maar over de waterplanten. Vele gasten hebben er inmiddels in vastgezeten of kwamen door de planten nauwelijks meer vooruit. Ze klagen over de toeren die ze moeten uithalen om een tocht langs havens aan Markermeer, IJmeer en Gooimeer te kunnen maken, zonder vast te komen zitten. Menige watersporter heeft hierdoor schade opgelopen aan de motor of de schroef en de slepers van de Reddingmaatschappij worden eveneens belemmerd om hen dan te hulp te kunnen komen.

Initiatieven

Ondertussen hebben de watersporters de nodige initiatieven ontwikkeld tegen de waterplanten. Zo is met behulp van het Watersportverbond en Hiswa de waterplantenapp ontwikkeld. Hiermee kan de schipper op zijn telefoon zien waar hij veilig is voor grote hoeveelheden waterplanten. De app is steeds te updaten naar de actuele situatie. Voor het seizoen 2020 wordt er in het Hoornse Hop speciaal een boeienlijn neergelegd, zodat de haven goed kan worden ingevaren, rekening houdend met de waterplanten.

VERDICHTING VAN WATERPLANTEN MARKERMEER EN RANDMEREN IS STERK TOEGENOMEN

Ook is er in de afgelopen jaren steeds intensiever gemaaid. Het plan is de komende vijf jaar nog vaker grotere oppervlakten te gaan maaien. Van 2017 naar 2019 kon het maaien in de Randmeren worden opgeschaald van 450 naar 800 hectare. Uit de ervaring met proeven in de zomers van 2018 en 2019 blijkt dat twee keer maaien per jaar standaard moet worden. Voor ondiepe gebieden met veel nagroei is drie keer per jaar noodzakelijk. Wel moeten de techniek en de aansturing van het maaien verbeterd worden, bijvoorbeeld door het ontwikkelen van specifieke maaischepen.

Aanpakken

Als (vastgelopen) watersporter ben ik natuurlijk blij dat er nu besloten is systematisch iets aan de overlast van de waterplanten te doen. Eind 2019 is namelijk de 'Samenwerkingsovereenkomst waterplanten in het zuidelijk IJsselmeergebied' gesloten, ondertekend door onder meer de drie provincies, een aantal watersportorganisaties, enkele gemeenten en het Rijk. Hieronder vallen het Markermeer, het IJmeer en de Randmeren. Deze breed gedragen samenwerking wil de snelle groei aanpakken van hoog opgaande waterplanten. Een drijf-

MAAIEN WORDT UITGEBREID EN ER KOMT EEN MARKERING VAN DE VAARROUTE

veer voor deze aanpak is de economische schade die deze plantengroei aanricht. Havens worden moeilijk en soms onmogelijk bereikbaar en de middenstand van deze havenplaatsen verliest omzet, omdat vaarrecreanten het gebied mijden. Ook bemoeilijkt de plantengroei het werk van de hulpdiensten te water.

De komende vijf jaar wordt naast intensiever maai-beheer ook gezocht naar een structurele oplossing voor de waterplantenproblematiek, waarbij de belangen van natuur en waterrecreatie in balans zijn. In het Stappenplan Waterplantenoverlast (STOWA) worden de volgende maatregelen overwogen: het verminderen van nutriëntenbelasting, het weghalen of afdekken van de voedingsrijke bodem, het maaien van waterplanten en het verduisteren door het creëren van meer waterdiepte. De ervaringen in de Randmeren leren dat een verdieping tot circa 4 meter nodig is om de overlast van deze waterplanten beheersbaar te

Maaiboot – type catamaran

Lengte 30 meter
Breedte 9,8 meter
Diepgang 30 cm

Maaibreedte 22 meter
Maaibalk voorzien van stroboscoop als viswering
Maaibalk zijanten inklapbaar, onderkant hefbaar.
Maaisnelheid ca. 8 km p/u

Opvoersysteem met hydraulische balenpers en kraan met balenklem
Voortstuwing tweemaal een diesel motor

Schetsontwerp van een waterplantenmaai-boot, speciaal voor IJsselmeer-berichten getekend door Johan Beentjes (Fishflow Medemblik)

maken. Misschien kan de eventuele uitbreiding van de Marker Wadden met dit slib een mooi ‘werk met werk’-project opleveren.

In de tussenliggende jaren zullen tijdelijke samenhangende maatregelen worden genomen, zoals het markeren van de onbevaarbare delen, het maaien van de vaarroutes en betere communicatie om het recreatief gebruik zo goed mogelijk te faciliteren. Ook het ontwerpen van betere maaischepen wordt genoemd. Nu wordt veelal gemaaid met vissersschepen met aangepaste apparatuur.

Kosten

Het wordt geen goedkoop project. Door de provincies is gezamenlijk ruim 3 miljoen euro bijeengebracht voor de aanpak. Elk van de samenwerkende organisaties wordt gevraagd expertise en menskracht in de diverse werkgroepen in te zetten. Watersportverbond en Hiswa hebben de stichting ‘Maaïen waterplanten IJmeer Markermeer’ opgericht. Deze stichting heeft in 2019 opdracht gegeven voor het maaien van een gebied met de oppervlakte van ruim vierhonderd voetbalvelden bij Hoorn, Edam-Volendam, Waterland, de Gooise meren en Almere. Plaatsen waar veel overlast bestaat voor gebruikers van het gebied.

Het Rijk levert een (kleine) bijdrage voor het aanleggen van de markering, omdat het al geruime tijd geleden heeft besloten dat alleen het openhouden van vaargeu-

len voor de beroepsvaart zijn taak is. Noord-Holland is de coördinerende provincie en de werkorganisatie valt in principe onder de Stuurgroep Markermeer IJmeer. In de Randmeren is men overigens al langer actief. Daar bestaat al enige tijd de stichting ‘Maaïen waterplanten Randmeren’. Deze is daar actief met het maaibeheer en heeft in januari 2020 een stevige notitie met analyses en voorstellen over de waterplantenproblematiek uitgebracht.

Onderwaterlandschap

Naast actieve probleemoplossing wordt het misschien ook tijd voor een goed inventief plan voor het hele onderwaterlandschap van het Markermeer en de Randmeren. De mogelijkheden voor een symbiotische dynamiek moeten met allure vorm worden gegeven. Daar kunnen dan ook de andere plannen met betrekking tot dit gebied een goed kader in vinden: plannen zoals de Oostvaarderoevers, de vooroeverideeën voor de Noord-Hollandse dijken, de eventuele uitbreiding van de Marker Wadden, natuurlijk de zandwinning (mag dit ook een beetje landschapsbouw onder water zijn?) en misschien wel de door de IJsselmeervereniging al zo lang bepleite doorlaten in de Houtribdijk.

Laat dan wel de belangen van de waterrecreatie mede de richting bepalen. We hebben het niet alleen over een watervogelgebied van internationale allure, maar ook over een Blauwe Kamer van de Deltametropool!

Innovatieve versterking noordelijke *Friese IJsselmeerkust*

De Friese IJsselmeerkust is een 5000 hectare groot natuurgebied, bestaande uit binnen- en buitendijkse gebieden. De kustlijn van dit gebied, dat ook na de komst van de Afsluitdijk in 1932, zijn oorspronkelijke staat in grote lijnen heeft behouden, is in toenemend mate onderhevig aan erosie en afkalving en wordt bedreigd. Daarom hebben overheden en natuurorganisaties 17 miljoen euro beschikbaar gesteld voor kustversterking, ten behoeve van de natuur, fietspaden en stranden.

Foto's en tekst Willem Goudswaard

Ijdens de voorlaatste ijstijd wordt de Gaasterlandse Klif opgeworpen door voortstuwend landijs. Na de laatste ijstijd stijgt de zeespiegel en geleidelijk wordt Noord-Nederland gevormd en verrijkt met klei, zand en veenlagen. In de warmere periode tijdens de ijstijden kwamen er al jagers en verzamelaars en na de laatste ijstijd stapt een deel van hen geleidelijk over naar een gevestigd boerenbestaan. De eerste terpen worden gebouwd en rond 100 v. Chr. ontstaat een geul tussen het Flevo-meer/Almere en de Noordzee: het Vlie. Diverse stormen en overstromingen vergroten deze geul. Hierdoor ontstaat de Zuiderzee en krijgt de Friese IJsselmeerkust zijn huidige vorm.

De Friese IJsselmeerkust is een zeer gevarieerde kust met graslanden, rietvelden, moerassen, stranden, dijken, rietvelden, moerassen, schelpenbanken en ondiep water en een belangrijk broed- en foerageergebied voor vele vogelsoorten. In 1991 werd dit gebied, bestaande uit de Makkumerwaarden, Workumerwaard, Bocht van Molkwar, Mokkebank-Laaxum en

Brandganzen in de
Workumerbuitenwaard

'Eiland' van goudplevieren op zandplaat in 'Houw' en schelpenbanken op de Makkumer Noardwaard.

Tacozijl als natuurmonument aangewezen. Het noordelijke deel van de IJsselmeerkust, waar we hier aandacht aan besteden, omvat de Makkumerwaarden en de Workumerwaard.

Makkumerwaarden

Ter hoogte van Makkum en Piaam vind je de Makkumerwaarden, bestaande uit de: Makkumernoardwaard, de Makkumersudwaard en de Koaiwaard. De Makkumernoardwaard is een eiland met prachtige schelpenstranden. De Sudwaard en de Koaiwaard hebben wuivende rietkragen en op de Koaiwaard staat de vogelkijkhut De Ral. Deze biedt een fraai uitzicht over het IJsselmeer en de vele watervogels. Door de beschermende rietkragen vindt hier geen erosie plaats door golfslag en hoge waterstanden. De noordoostelijke driehoek van het IJsselmeer – Makkum-Zurich-Kornwerderzand 'Houw' wordt zelfs ondieper door geleidelijke verplaatsing van zand uit het IJsselmeer in

noordelijke richting. De zandbanken en ondiepe delen zijn goede rustplaatsen voor vogels.

Workumerwaard

De Workumerwaard is een voormalige kale zandplaat van de Zuiderzee. Na het aanleggen van de Afsluitdijk viel deze plaat permanent droog door het wegvallen van getijdewerking. In de periode 1934-1940 is het zuidelijke deel omkaad en in 1948 het noordelijke deel. Deze omkading verdeelt de waard in binnen- en buitenwaard.

De binnenwaard is in cultuur gebracht voor grasland voor de landbouw. Verder is de binnenwaard is een belangrijk broedgebied voor de grutto en de kievit. De kemphaan gebruikt het gebied als tussenstation om op te vetten voor zijn reis naar het noorden. Vele ganzen, vooral brandganzen, overwinteren hier.

De buitenwaard bestaat uit zandplaten, schelpenbanken en ondiepten. 't Fryske Gea heeft de buitenwaard

**VERHOOGING PEIL IJSSEL-
MEER ZET 100 HECTARE
ONDER WATER BIJ FRIESE
IJSSELMEERKUST**

sedert 1958 in beheer. Door beweiding met pinken en paarden is er geen beschermende rietkraag gegroeid zoals bij de Makkumerwaard. Het gevolg is dat deze buitenwaard in hoge mate afkalft en sterk onderhevig is aan erosie. Mooi uitzicht over dit gebied heb je vanaf het uitkijkpunt aan het einde van de Slinkewei en de uitkijkheuvel bij camping It Soal.

Bedreigingen

De afgelopen decennia is er door stormen veel schade aangericht aan de kustlijn. Door overstromingen in het voorjaar worden regelmatig eieren van vogels weggespoeld. Daarbij komt een nieuw peilbesluit, waarin is bepaald dat het IJsselmeer een wisselend waterpeil krijgt. De bedoeling is in het voorjaar het waterpeil maximaal 10 centimeter te verhogen om een zoetwaterbuffer te creëren voor warme en droge zomers. Dit betekent dat 100 hectare land onder water komt te staan en dat vraagt om aanvullende

maatregelen omdat anders de buitendijkse gebieden door erosie zullen verdwijnen.

Als onderdeel van een ecodynamische strategie zijn in de periode 2011 tot 2017 experimenten uitgevoerd met zandmotoren. Er zijn twee proeflocaties uitgekozen: de kust voor de Workumerwaard en voor Oudemirdum. De resultaten gaven een gevarieerd beeld. Het gesuppleerde zand bleek wel te verspreiden, maar niet richting de kust. Bij de Workumerwaard verplaatste het zich in noordelijke richting, bij Oudemirdum in oostwaartse richting. De zandinbreng verminderde wel de golfenergie maar leverde geen bijdrage aan kustversterking.

Nieuwe impulsen

Door de beperkte resultaten van de zandmotor heeft het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat in februari 2020 12 miljoen euro beschikbaar gesteld om op andere manieren de slijtage van de Friese IJsselmeerkust een halt toe te roepen en de kust te versterken. Door Vogelbescherming Nederland, de provincie Friesland, de gemeenten Sudwest-Fryslân en de Fryske Marren wordt dat bedrag aangevuld tot 17 miljoen euro voor kustversterking, ten behoeve van de natuur, fietspaden en stranden.

Een deel van het programma bestaat uit het verdiepen van de vaargeul It Soal naar Workum, verbeteringen voor zwemmers en surfers die last hebben van het ondiepe water en de aanleg van een strekdam. Het zand dat vrijkomt bij deze operatie wordt gebruikt om de Workumerbuitenwaard te herstellen en uit te breiden. Het is de bedoeling met de voorgenomen zandsuppletie de buitenrand op te hogen en de kust 50 tot 150 meter terug te leggen. Zo wordt voorkomen dat het gebied steeds opnieuw onderloopt en nesten verloren gaan. Verder worden sloten en dichtgeslibde slenken uitgediept en wordt op twee plaatsen een verbinding met het IJsselmeer gemaakt die ook afgesloten kunnen worden. Deze fungeren als stormvloedkering bij hoog water, maar kunnen ook worden gesloten bij een lage waterstand, zodat er paaiplassen voor vis ontstaan en plas dras voor de vogels.

In het nabijgelegen Stoeckherne, een gebied van Staatsbosbeheer, wordt het opgeschoten bos verwijderd, de slenken hersteld en worden nieuwe stranden aangelegd. De eerste ingrepen zullen nog dit jaar plaatsvinden, mits de coronacrisis geen roet in het eten gooit.

Bronnen: Ambitiesdocument Het Friese IJsselmeerkustgebied en Friese Natuur, It Fryske Gea, zomer 2019.

Zomertaling in een slenk in de Workumerwaard.
.....

Dijkgraaf Luzette Kroon:

‘Samenwerken met bewoners is belangrijk bij dijkversterking’

Luzette Kroon heeft het burgemeesterschap van Waterland in februari verruild voor de functie van dijkgraaf van Wetterskip Fryslân. Ze neemt haar ervaring van dijkversterking uit Noord-Holland mee naar Friesland: ‘De ervaring met deze processen heeft mij ervan overtuigd dat zo’n proces alleen vlot kan verlopen als de bewoners er van het begin af aan serieus bij betrokken worden.’

Door Barbara van Beijma

E

erlijk gezegd schrokken we in Waterland wel toen we eind vorig jaar hoorden dat onze burgemeester ons ging verlaten. Luzette Kroon zou het IJsselmeer oversteken en in februari 2020 dijkgraaf worden

van Wetterskip Fryslân. Ontzettend jammer, want ze was een prima burgemeester.

Zo vreemd is de overstap eigenlijk niet. Kroon is haar bestuurlijke carrière immers begonnen bij een waterschap: eerst in het algemeen bestuur van Waterschap West-Friesland, later nam ze na de fusie van alle waterschappen boven het Noordzeekanaal zitting in het overgangsbestuur namens haar waterschap. En weer werd zij bestuurslid in het eerste gekozen bestuur van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. En ik kan uit de eerste hand getuigen dat ze dat meer dan voortreffelijk heeft gedaan.

De ambities van Luzette waren echter breder. Ze werd wethouder in Drechterland (West-Friesland) en kwam

in 2012 naar de gemeente Waterland als burgemeester. Een functie waar ze geknipt voor bleek. Ze combineerde het burgemeesterschap met een uitgebreide waterportefeuille. Dat bracht haar tot ver buiten grenzen van haar gemeente, tot in Europa toe. Natuurlijk was ze ook nauw betrokken bij de planvorming voor het IJsselmeer. Zo zat ze namens de gemeenten in het bestuurlijk platform voor het Deltaprogramma IJsselmeer, zoetwater en waterkwaliteit. Ze vertegenwoordigde de gemeente bij de procedures rond de dijkversterking op Marken en van de Waterlandse zeedijk en *last but not least* was ze voorzitter van de plaatselijke commissie van de KNRM op Marken. Kortom, als het om water ging was Kroon erbij betrokken.

Samenwerking

We spraken elkaar telefonisch op 11 maart 2020. Achteraf bleek dat de laatste week te zijn dat alles nog normaal was. Luzette is dan ruim een maand dijkgraaf van Wetterskip Fryslân en ik was benieuwd hoe het haar daar

in het Friese bevalt. Ze vindt dat ze daar echt met de neus in de boter is gevallen. Eerst was er een hevige storm die dijkbewaking vereiste en daarna werd de provincie geconfronteerd met langdurig hoog water door de regen. Het stoomgemaal Wouda heeft op volle kracht water naar het IJsselmeer gemalen. Luzette: 'Het was geweldig te zien hoe medewerkers zich met hart en ziel inzetten voor de waterveiligheid, om het land droog te houden.' Ze vindt dat er veel overeenkomsten zijn tussen het werk in Noord-Holland en Friesland. In beide provincies heeft de voorbereiding op een toekomst met een rijzende zeespiegel en een dalende bodem een hoge prioriteit. Voor een waterschap gaat het er dan natuurlijk vooral om de dijken 'toekomstbestendig' te houden. Ze heeft de nodig ervaring hiermee, eerst met de problemen bij de versterking van de dijk tussen Enkhuizen en Hoorn, later met verhoging van de dijk rond Marken en daarna de versterkingplannen voor de Waterlandse zeedijk. 'De ervaring met deze processen heeft mij ervan overtuigd dat zo'n proces alleen vlot kan verlopen als de bewoners er van het begin af aan serieus bij betrokken zijn. Als bestuurder moet je wel duidelijk maken dat veiligheid altijd voorop staat. Maar daarnaast is het natuurlijk heel goed mogelijk om samen met betrokken organisaties en bewoners plannen voor dijkversterking zó in te richten dat er zo weinig mogelijk hinder ontstaat en natuur, landschap en recreatie ervan profiteren.'

Om die reden is ze enthousiast over de IJsselmeeroeverprojecten in Friesland. Die zijn een goed voorbeeld van samenwerking tussen provincie, gemeenten en waterschap. Daarvan is ze onder de indruk. 'De lijntjes lijken toch wat korter dan in Noord-Holland. Ook die met scholen en bedrijfsleven overigens.'

Innovatie

Een belangrijk verschil tussen gemeente en waterschap is dat een waterschap per definitie plannen voor de lange termijn maakt. Een gemeente kijkt vaak toch niet verder dan een bestuursperiode van vier jaar. 'Je hebt niets aan een dijk die na tien jaar alweer te zwak is. En ook andere klimaatmaatregelen vergen een lange adem. Je kunt niet voor een paar jaar je hele waterhuishouding anders inrichten om verder zakken van het veen tegen te gaan. Dat gaat jaren duren en dat vergt doortastend bestuur van alle bestuurslagen. In Friesland is daar een begin mee gemaakt, maar het vergt nog heel wat overtuigingskracht om alle neuzen in dezelfde richting te krijgen.'

Innovatie is ook bij de behandeling van afvalwater heel belangrijk. Door nieuwe technieken is het mogelijk om geen restafval meer te produceren, maar alleen nog maar grondstoffen voor nieuwe producten. Hoewel ze nu natuurlijk minder bij de inhoud van het beleid betrokken is dan als portefeuillehouder vindt Luzette het erg leuk om dijkgraaf te zijn. De samenwerking met collega's in het land is haar op het lijf geschreven. 'Alleen jammer dat er maar twee andere vrouwelijke dijkgraven zijn. Daar moet nodig iets aan veranderen.'

Corona

Een maand later hebben we elkaar nog eens gebeld. Inmiddels is het april en is alles anders dan normaal en moet Luzette haar organisatie ook door de coronacrisis leiden. Het werk van het Wetterskip en alle andere waterschappen is deels aangepast. 'Het is van essentieel belang dat het gewone werk doorgaat. Gemalen moeten blijven draaien, het onderhoud van dijken moet doorgaan en het afvalwater moet toch worden gezuiverd. De buitendienst blijft dus gewoon aan het werk onder de voorwaarden van het RIVM (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu). Hetzelfde geldt voor de medewerkers van de zuivering en het laboratorium. Het huidige gebrek aan beschermingsmiddelen is daarbij wel een probleem. In het rioolwater kunnen immers gevaarlijke stoffen zitten.'

Voor zover mogelijk werkt het kantoorpersoneel thuis. Luzette vertelt dat ze weliswaar geen primaire rol speelt in de veiligheidsregio, maar toch af en toe aanschuift voor digitaal overleg. 'Ook is er goed overleg met de andere waterschappen over de aanpak van de situatie. Jammer is wel dat mijn uitgebreide inwerkprogramma nu helemaal in het water is gevallen.'

Luzette Kroon:
'Bij een waterschap maak je langetermijnplannen.' Foto:
Daniël Hartog

Achteroevers in het Ysselmeergebied

In de Koopmanspolder bij Andijk en in Wieringermeer is het 'Achteroeverconcept' onderzocht. Dit is een binnendijkse waterberging met IJsselmeerwater, waar forse waterpeilverschillen mogelijk zijn. Doel is het waterbeheer in het IJsselmeergebied klimaatbestendig te maken en de ecologische waterkwaliteit te verbeteren. In Andijk is een achteroever succesvol gecombineerd met natuurontwikkeling. In de Wieringermeer is veel ervaring opgedaan met de combinatie met kringlandbouw, drijvende zilte teelt en vis- en krabbenteelt.

Door Angèle Steentjes en Jeroen Determan

Illustratie 1: schematekening van het achteroeverconcept

D

e afgelopen jaren is het klimaat grilliger geworden met gevolgen voor ons waterbeheer. Het ene jaar kampen we met grote hoeveelheden water, in een ander jaar, zoals in de zomer van 2018, kampen we met grote droogte.

De droogteperiodes maakten ons ervan bewust dat zoet water schaars is; niet alleen op wereldschaal, maar ook dichtbij huis in het waterrijke Nederland. Het meeste water op aarde is zout, en veel van het zoete water zit in gletsjers of in de ondergrond. Slechts een klein deel is beschikbaar in meren en rivieren. Het IJsselmeergebied – inclusief Markermeer en Randmeren – is een van deze waardevolle zoetwaterreservoirs waarvan een groot deel van Nederland afhankelijk is.

Achteroever

Het watersysteem in het IJsselmeergebied functioneert nog goed, maar door de klimaatverandering begint het systeem wel tegen grenzen aan te lopen. Om het systeem robuust te houden onderzoekt Rijkswaterstaat innovatieve waterbeheerconcepten, zoals de achteroever. Dit idee is verder ontwikkeld samen met het kennisinstituut Deltares.

Een achteroever is een binnendijkse waterbuffer

waarin het waterpeil sterk kan fluctueren. Bij hoog water kan hier via de buisvijzel een wateroverschot uit het IJsselmeer worden geborgen en in perioden van droogte is het opgeslagen water te gebruiken voor allerlei doelen.

Het achteroeverconcept biedt zo de mogelijkheid waterbeheer te combineren met andere functies. In de Koopmanspolder bij Andijk en in de Wieringermeer zijn twee verschillende combinaties uitgetest. In het project is intensief samengewerkt met overheden en partijen uit het bedrijfsleven (zie kader).

Combinatie met natuurontwikkeling

De Koopmanspolder ligt vlak bij Andijk in Noord-Holland. Hier is in de achteroever innovatief waterbeheer gecombineerd met een natuurontwikkelingsproject. In 2012 is hier een visvriendelijke buisvijzel geplaatst waardoor het water in de polder in verbinding met het IJsselmeer kwam te staan. Na de inrichting in 2012 heeft de vegetatie in de polder ongeveer een jaar de tijd gekregen zich te ontwikkelen. Vanaf 2014 is onderzocht wat het effect is van verschillende waterpeilen – tot bijna twee meter verschil – op de waterkwantiteit en waterkwaliteit, de waterveiligheid en de flora en fauna. De resultaten zijn veelbelovend.

is. bilschrift

In de Koopmanspolder
is succesvol waterbe-
heer gecombineerd
met natuurontwikkeling.
foto: Jelle Doef

'DE PILOTS HEBBEN VEEL BRUIKBARE KENNIS EN ERVARING OPGELEVERD'

Roel Doef is ge-
fascineerd door
watersystemen.
Foto: Jeroen
Determan

De achteroever bleek, geschikt voor het veilig bufferen van water en creëerde tegelijkertijd meerwaarde voor de natuur.

Roel Doef is vanuit Rijkswaterstaat de projectleider van het Achteroeverproject. Flora en fauna profiteren en tegelijkertijd verbeterde de waterkwaliteit, aldus Doef. 'Wel 24 soorten vis, waaronder ook glasalen, migreerden via de visvriendelijke buisvijzel naar

de Koopmanspolder en weer terug naar het IJsselmeer. De grote hoeveelheden jonge vis laten duidelijk zien dat de polder fungeert als paai- en opgroeiplaats voor diverse vissoorten.' Ook ontwikkelt zich nu een bijzondere vegetatie in de polder en komen er steeds meer verschillende vogelsoorten. 'Op een goed moment waren er meer dan duizend grutto's aanwezig.'

Combinatie met economische bedrijvigheid

De pilot Achteroever Wieringermeer startte rond 2014 achter de dijk langs het IJsselmeer bij Wieringerwerf. Bij dit achteroeverproject is waterbeheer gecombineerd met verschillende economische activiteiten in samenwerking met het bedrijfsleven. Deze activiteiten waren: het kweken van de Chinese wolhandkrab, proeven met drijvende zilte teelt, het kweken van vis

‘DE WATERPEILVERSCHILLEN IN EEN ACHTEROEVER ZIJN GUNSTIG VOOR DE NATUUR’

en het telen van voedsel in een circulaire keten. De resultaten leverden veel nieuwe inzichten op. Het kweken van de wolhandkrab, was prima mogelijk, en in potentie is dat een kansrijk product. Ook het telen van sla en kool onder relatief zilte omstandigheden verliep goed. Doef: ‘Duidelijker is geworden welke rassen en gewassen je kunt inzetten onder verziltende omstandigheden. Dat is waardevolle kennis om met de problematiek van verzilting om te gaan.’ Uit de proeven met de Black Soldier Fly bleek dat ze organisch restafval prima om kunnen zetten tot eiwitrijk visvoer. ‘Ook het onderzoek naar circulaire kweek van vissen, is een stap dichterbij gekomen. Om het concept uit te rollen moeten wij wel commercieel interessantere vissoorten inzetten dan de in het onderzoek gebruikte karpers.’ De proeven hebben veel kennis opgeleverd die onder meer bruikbaar kunnen zijn voor de verdere ontwikkeling van klimaatbestendig waterbeheer. ‘Denk dan

aan het anders omgaan met verzilting en het beter benutten van schaars zoet water.’

De succesvolle ecologische aanpak in de Koopmanspolder zal waarschijnlijk op meerdere plaatsen rond het IJsselmeergebied toegepast gaan worden. Doef: ‘Het concept is mogelijk ook te combineren allerlei andere functies zoals drinkwater, recreatie en nieuwe woningbouwconcepten. Er liggen volop kansen om het achteroeverconcept eveneens in te zetten langs het Markermeer, langs de Friese kust en ook bij de Oostvaardersoevers en Wieringerhoek.’

Meer info op:
www.helpdeskwater.nl/achteroevers

Samenwerking cruciaal bij achteroeverconcept

Roel Doef woont in Andijk en kent het IJsselmeergebied goed. Zijn hele leven is hij gefascineerd door watersystemen en vissen. Interesses waar hij uiteindelijk zijn werk van heeft kunnen maken. Hij werkt bij Rijkswaterstaat voor het IJsselmeergebied.

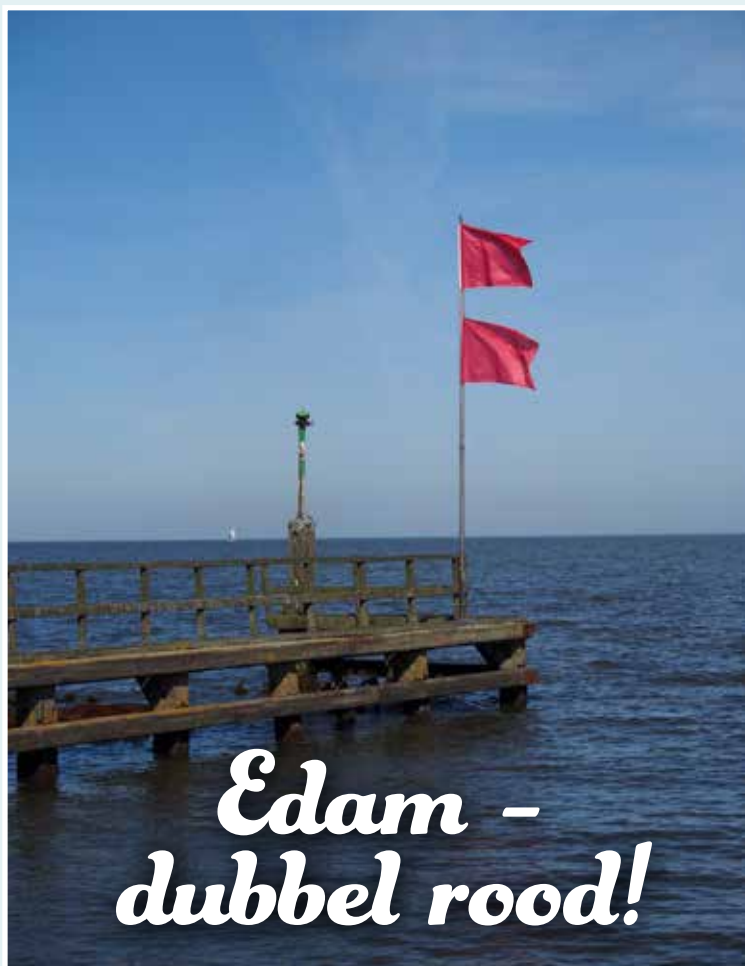
Als burger was hij actief in een samenwerkingsverband om de Koopmanspolder anders en natuurvriendelijker in te richten. In dezelfde periode zag hij op een werkbezoek in Estland en Rusland dat bij diverse meren de aangrenzende oevers regelmatig overstroomden. Dit water warmt sneller op en is daardoor een goede paai- en opgroeiplaats voor vissen.

‘In Nederland kan dat niet omdat wij ons beschermen met dijken. Toch vond ik dat dit type oevers voor het IJsselmeer interessant zou zijn. Dit heeft geleid tot het achteroeverconcept. Dit is een gebied achter de dijk

waarbij door een buisvijzel – die afgesloten kan worden – het water uit het IJsselmeer op gewenste momenten in en uit de achteroever kan stromen. Ook vissen kunnen door de buisvijzel.’ Het meest uitdagende aspect van de achteroever was de samenwerking met allerlei partijen. ‘Het water van IJsselmeergebied valt onder Rijkswaterstaat, de polder echter onder Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. Beide groepen moet je enthousiast maken voor een dergelijk innovatief project.’ Er is echter met nog heel veel meer partijen samengewerkt. Doef benadrukt dat hij in 2008 samen met Remco van Ek van Deltares met het idee kwam, maar dat de realisatie van de achteroevers bij Andijk en Wieringen anno 2020 mede te danken is aan heel veel andere partijen. ‘Naast de samenwerking met de Provincie Noord-Holland en het Hoogheemraadschap heeft

Rijkswaterstaat in de Koopmanspolder ook samengewerkt met de gemeente Medemblik, Fishflow Innovations en Deltares. Bij de Wieringermeer is het waterbeheer gecombineerd met economische activiteiten. Naast Deltares waren ook bedrijven als Meromare Seafoods, Sportvisserij Nederland en Zilt Proefbedrijf bij het project betrokken. Subsidies voor het achteroeverproject Wieringermeer kwamen van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO/Kansen voor West 2) en de provincie Noord-Holland.’ De twee pilots hebben veel bruikbare kennis en ervaring opgeleverd ook over het aspect van samenwerken. ‘In de zogenaamde “living lab”-aanpak willen we als overheid in de praktijk samenwerken met ondernemers, kennisinstituten, onderwijs en eindgebruikers om innovatieve concepten uit te testen. We zullen het zien!’

Edam, 11 april 2020: twee rode vlaggen op het havenhoofd. Dubbel rood heet dat. Was dat ooit eerder vertoond? Ik vroeg het de schippers rond de haven. Ook voor hen was dit volkomen nieuw. Zelfs de ouderen – mannen van in de tachtig – hadden dit nog nooit meegemaakt. Eentje zei: 'Dat is sinds de Tweede Wereldoorlog niet gebeurd.'

De vlaggen geven aan dat de haven niet binnengevaren mag worden. Toeristen zijn niet gewenst. Het is een lockdownmaatregel en nog geen quarantaine. Quarantaine is afkomstig uit het Italiaans (*quaranta giorni* – veertig dagen) en is een maritieme term die gebruikt werd ten tijde van de pestepidemie in de veertiende eeuw. Alle aanmerende schepen waren daar verplicht om eerst veertig dagen voor de haven te blijven liggen en het was de bemanning verboden het schip te verlaten. Overleefde de bemanning die veertig dagen, dan werd het schip geacht vrij van de pest te zijn.

De officiële quarantainevlag is een geblokte geel-zwarte vlag. Er bestaat zelfs een vlag die betekent: 'Niet aan boord komen, ik heb besmettelijke zieken aan boord'. De rode vlaggen bij Edam staan nergens beschreven in de binnenwaterreglementen. Wel betekent een dubbel rood licht op bruggen en sluizen: 'doorvaart verboden voor langere duur', en de twee rode vlaggen bij Edam zullen daarom voor elke schipper duidelijk zijn.

Het zijn bijzondere tijden.

Foto en tekst: Jeroen Determan